הרב חיים ברובנדר
rcb@atid.org

פרשת דברים תשע"ו

Sponsored by friends of David Wichs ז"ל in his memory
לעי"נ דוד בן מרדכי שמואל ז"ל

The shiur will go on break next week and resume for Parshat Shoftim – Wednesday, September 7

דברים פרק א

(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃ (ו) יְקֹוָק אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃ (ז) פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל כָּל שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת׃ (ח) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְקֹוָק לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ (ט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם׃ (י) יְקֹוָק אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ (יא) יְקֹוָק אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃ (יב) אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם׃ (יג) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם׃ (יד) וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת׃ (טו) וָאֶקַּח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם׃ (טז) וָאֲצַוֶּה אֶת שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין אַחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין אִישׁ וּבֵין אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ׃ (יז) לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃ (יח) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃

רש"י

(ה) **הואיל** - התחיל כמו (בראשית יח, כז) הנה נא הואלתי: **באר את התורה** - בשבעים לשון פירשה להם: (ו) **רב לכם שבת** - כפשוטו. ויש מדרש אגדה הרבה לכם גדולה ושכר על ישיבתכם בהר הזה, עשיתם משכן מנורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות: (ז) **פנו וסעו לכם** - זו דרך ערד וחרמה: **ובאו הר האמרי** - כמשמעו: **ואל כל שכניו** - עמון ומואב והר שעיר: **בערבה** - זה מישור של יער: **בהר** - זה הר המלך: **ובשפלה** - זו שפלת דרום: **ובנגב ובחוף הים** - אשקלון ועזה וקסרי וכו' כדאיתא בספרי: **עד הנהר הגדול** - מפני שנזכר עם ארץ ישראל, קראו גדול. משל הדיוט אומר עבד מלך מלך, הדבק לשחוור וישתחוו לך, קרב לגבי דהינא ואידהן: (ח) **ראה נתתי** - בעיניכם אתם רואים. איני אומר לכם מאומד ומשמועה: **באו ורשו** - אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה, אלו לא שלחו מרגלים לא היו צריכים לכלי זיין: **לאבתיכם** - למה הזכיר שוב לאברהם ליצחק וליעקב, אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו: (ט) **ואמר אליכם בעת ההוא לאמר** - מהו לאמר, אמר להם משה, לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש ברוך הוא: **לא אוכל לבדי וגו'** - אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל, אדם שהוציאם ממצרים וקרע להם את הים והוריד את המן והגיז את השליו לא היה יכול לדונם, אלא כך אמר להם, ה' אלהיכם הרבה אתכם, הגדיל והרים אתכם על דייניכם נטל את העונש מכם ונתנו על הדיינין. וכן אמר שלמה (מלכים א' ג, ט) כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה, אפשר מי שכתוב בו (שם ה, יא) ויחכם מכל האדם, אומר מי יוכל לשפוט, אלא כך אמר שלמה אין דייני אומה זו כדייני שאר האומות, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך כלום, אני אם חייבתי ממון שלא כדין נפשות אני נתבע, שנאמר (משלי כב, כג) וקבע את קובעיהם נפש: (י) **והנכם היום ככוכבי השמים** - וכי ככוכבי השמים היו באותו היום, והלא לא היו אלא שישים רבוא, מהו והנכם היום, הנכם משולים כיום, קיימים כחמה וכלבנה וכ‍כוכבים: (יא) **יוסף עליכם ככם אלף פעמים** - מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו משה אתה נותן קצבה לברכתינו, כבר הבטיח הקדוש ברוך הוא את אברהם (בראשית יג, טז) אשר אם יוכל איש למנות וגו', אמר להם זו משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם: (יב) **איכה אשא לבדי** - אם אומר לקבל שכר לא אוכל, זו היא שאמרתי לכם לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש ברוך הוא: **טרחכם** - מלמד שהיו ישראל טרחנין. היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דייניו: **ומשאכם** - מלמד שהיו אפיקורסין. הקדים משה לצאת, אמרו, מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו. איחר לצאת, אמרו, מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סבורים, יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מחשבות: **וריבכם** - מלמד שהיו רוגנים: (יג) **הבו לכם** - הזמינו עצמכם לדבר: **אנשים** - וכי תעלה על דעתך נשים, מה תלמוד לומר אנשים, צדיקים [כסופים]: **חכמים** - (כסופים): **נבונים** - מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריוס את רבי יוסי, מה בין חכמים לנבונים. חכם דומה לשולחני עשיר, כשמביאין לו דינרין לראות רואה, וכשאין מביאין לו יושב ותוהא. נבון דומה לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו: **וידועים לשבטיכם** - שהם ניכרים לכם, שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומאיזה שבט הוא ואם הגון הוא, אבל אתם מכירין בו, שאתם גידלתם אותו, לכך נאמר וידועים לשבטיכם: **בראשיכם** - ראשים ומכובדים עליכם שתהיו נוהגין בהם כבוד ויראה: **ואשמם** - חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה: (יד) **ותענו אותי וגו'** - החלטתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, רבינו משה ממי נאה ללמוד ממך או מתלמידך לא ממך שנצטערת עליה. אלא ידעתי מחשבותיכם. הייתם אומרים, עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים: **לעשות** - אם הייתי מתעצל, אתם אומרים עשה מהרה: (טו) **ואקח את ראשי שבטיכם** - משכתים בדברים, אשריכם, על מי באתם להתמנות, על בני אברהם יצחק ויעקב, על בני אדם שנקראו אחים ורעים, חלק ונחלה וכל לשון חבה: **אנשים חכמים וידועים** - אבל נבונים לא מצאתי. זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלש, אנשים צדיקים, חכמים וידועים: **ראשים עליכם** - שתנהגו בהם כבוד. ראשים במקח, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס (מביתו לב"ה) אחרון ויוצא ראשון: **שרי אלפים** - אחד ממונה על אלף: **שרי מאות** - אחד ממונה על מאה: **ושטרים** - מניתי עליכם לשבטיכם. אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין: (טז) **ואצוה את שפטיכם** - אמרתי להם הוו מתונים בדין, אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה אלא היו נושאים ונותנים בו: **בעת ההוא** - משמניתים אמרתי להם, אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לצבור: **שמוע** - לשון הווה אודנ"ט בלע"ז [בהאזינכם] כמו (שמות כ, ח) זכור,

<<<

רש"י לדברים פרק א (המשך)

(דברים ה, יב) שמור: **ובין גרו** - זה בעל דינו, שאוגר עליו דברים. דבר אחר ובין גרו, אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תנור לכירים: (יז) **לא תכירו פנים במשפט** - זה הממונה להושיב הדיינין, שלא יאמר איש פלוני נאה או גבור, אושיבנו דיין, איש פלוני קרובי, אושיבנו דיין בעיר, והוא אינו בקי בדינין נמצא מחייב את הזכאי ומזכה את החייב. מעלה אני על מי שמנהו כאילו הכיר פנים בדין: **כקטן כגדול תשמעון** - שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה, שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרון. דבר אחר כקטן כגדול תשמעון, כתרגומו, שלא תאמר, זה עני הוא וחבירו עשיר ומצוה לפרנסו אזכה את העני ונמצא מתפרנס בנקיות. דבר אחר שלא תאמר היאך אני פוגם כבודו של עשיר זה בשביל דינר, אזכנו עכשיו, וכשיצא לחוץ אומר אני לו, תן לו שאתה חייב לו: **לא תגורו מפני איש** - לא תיראו. דבר אחר לא תגורו, לא תכניס דבריך מפני איש. לשון (משלי י, ה) אוגר בקיץ: **כי המשפט לאלהים הוא** - מה שאתה נוטל מזה שלא כדין, אתה מזקיקני להחזיר לו, נמצא שהטית (על) [עלי] המשפט: **תקרבון אלי** - על דבר זה נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד, וכן שמואל אמר לשאול (שמואל א' ט, יט) אנכי הרואה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך שאני מודיעך שאין אתה רואה. ואימתי הודיעו, כשבא למשוח את דוד (שם טז, ו) וירא את אליאב ויאמר אך נגד ה' משיחו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, ולא אמרת אנכי הרואה (שם טז, ז) אל תבט אל מראהו: (יח) **את כל הדברים אשר תעשון** - אלו עשרת הדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות:

רמב"ן לדברים פרק א

(יב) וטעם **טרחכם ומשאכם וריבכם** - על דרך הפשט רמז משה רבינו להם שלשת הדברים שאמר ליתרו שהיה הוא עושה לעם כמו שפירשתי שם (שמות יח טו). והזכירן לישראל ברמז, אמר "טרחכם" כנגד והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו (שם שם טז), כי טורח גדול היה ללמד ליוצאי מצרים החוקים והתורות ופירושם וביאורם וסודם. והזכיר "משאכם" כנגד לדרוש אלהים (שם פסוק טו), שהוא ענין תפלה שמתפלל עליהם, והוא מלשון ונשאת תפלה (מ"ב יט ד), ואל תשא בעדם רנה ותפלה (ירמיה ז טז). "וריבכם", כפשוטו עניני המשפטים. ואמר "הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים" על הדיינין בלבד, אבל אמר סתם "ואשימם בראשיכם" דרך ענוה:

דברים פרק ג

(כג) וָאֶתְחַנַּן אֶל יְקֹוָק בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: (כד) אֲדֹנָי יְקֹוָק אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ: (כה) אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן:

רש"י

(כג) **ואתחנן** - אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. לפי שאמר לו (שמות לג יט) וחנותי את אשר אחון, אמר לו בלשון ואתחנן. דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי: **בעת ההיא** - לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתי שמא הותר הנדר: **לאמר** - זה אחד משלש מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו: (כד) **ה' אלהים** - רחום בדין: **אתה החלות להראות את עבדך** - פתח להיות עומד ומתפלל, אף על פי שנגזרה גזירה. אמר לו ממך למדתי, שאמרת לי (שמות לב י) ועתה הניחה לי, וכי תופס הייתי בך, אלא לפתוח פתח, שבי תלוי להתפלל עליהם, כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו: **את גדלך** - זו מדת טובך וכן הוא אומר (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כח ה': **ואת ידך** - זו ימינך, שהיא פשוטה לכל באי עולם: **החזקה** - שאתה כובש ברחמים את מדת הדין החזקה: **אשר מי אל וגו'** - אינך דומה למלך בשר ודם, שיש לו יועצין וסנקתדרין הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו, אתה אין מי ימחה בידך אם תמחול לי נתבטל גזירתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב (דברים ב לא) ראה החלותי תת לפניך, הראני מלחמת שלושים ואחד מלכים: (כה) **אעברה נא** - אין נא אלא לשון בקשה: **ההר הטוב הזה** - זו ירושלים: **והלבנון** - זה בית המקדש:

שמות פרק יח

(יג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעָרֶב: (יד) וַיַּרְא חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מָה הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מַדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדֶּךָ וְכָל הָעָם נִצָּב עָלֶיךָ מִן בֹּקֶר עַד עָרֶב: (טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ כִּי יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: (טז) כִּי יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשָׁפַטְתִּי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרֹתָיו: (יז) וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: (יח) נָבֹל תִּבֹּל גַּם אַתָּה גַּם הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר לֹא תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדֶּךָ: (יט) עַתָּה שְׁמַע בְּקֹלִי אִיעָצְךָ וִיהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הֱיֵה אַתָּה לָעָם מוּל הָאֱלֹהִים וְהֵבֵאתָ אַתָּה אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים: (כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְהֶם אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ וְאֶת הַמַّעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: (כא) וְאַתָּה תֶחֱזֶה מִכָּל הָעָם אַנְשֵׁי חַיִל יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שֹׂנְאֵי בָצַע וְשַׂמְתָּ עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת: (כב) וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטֹן יִשְׁפְּטוּ הֵם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ:

רש"י שמות פרק יח

(יג) **ויהי ממחרת** - מוצאי יום הכיפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכיפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר (פסוק טז) והודעתי את חקי וגו', ומשנתנה תורה עד יום הכיפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי בשבעה עשר בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביום הכיפורים. ואין פרשה זו כתובה כסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן (פסוק כז) וישלח משה את חותנו ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י כט) נוסעים אנחנו אל המקום וגו', (שם לא) אל נא תעזוב אותנו, ואם זו קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של יתרו היה, הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב (שופטים ד יא) מבני חובב חותן משה: **וישב משה וגו' ויעמד העם** - יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל >>>

Visit **www.atid.org/shiur** for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.
Visit **www.WebYeshiva.org** to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

רש"י לשמות פרק יח (המשך)

והוכיחו על כך, שנאמר (פסוק יד) מדוע אתה יושב לבדך וכלם נצבים: **מן הבקר עד הערב** - אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, שנאמר בו (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: (טו) **כי יבא** - כמו כי בא, לשון הווה: **לדרש אלהים** - כתרגומו למתבע אולפן, לשאול תלמוד מפי הגבורה: (טז) **כי יהיה להם דבר בא** - מי שיהיה לו דבר בא אלי: (יז) **ויאמר חתן משה** - דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך: (יח) **נבל תבל** - כתרגומו. ולשונו לשון כמישה פליישטרי"ר בלעז [לכמוש]. כמו (ירמיה ח יג) והעלה נבל, (ישעיה לד ד) כנבול עלה מגפן וגו', שהוא כמוש על ידי חמה ועל ידי קרח, וכחו תש ונלאה: **גם אתה** - לרבות אהרן וחור ושבעים זקנים: **כי כבד ממך** - כובדו רב יותר מכחך: (יט) **איעצך ויהי אלהים עמך** - בעצה, אמר לו צא המלך בגבורה: **היה אתה לעם מול האלהים** - שליח ומליץ בינותם למקום, ושואל משפטים מאתו: **את הדברים** - דברי ריבותם: (כא) **ואתה תחזה** - ברוח הקודש שעליך: **אנשי חיל** - עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים: **אנשי אמת** - אלו בעלי הבטחה, שהם כדאי לסמוך על דבריהם, שעל ידי כן יהיו דבריהם נשמעין: **שנאי בצע** - ששונאין את ממונם בדין כההיא דאמרינן כל דיינא דמפקין ממונא מיניה בדינא לאו דיינא הוא: **שרי אלפים** - הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף: **שרי מאות** - ששת אלפים היו: **שרי חמשים** - שנים עשר אלף: **שרי עשרת** - ששים אלף: (כב) **ושפטו** - וידונון, לשון צווי: **והקל מעליך** - דבר זה להקל מעליך. והקל, כמו (שמות ח יא) והכבד את לבו, (מלכים ב ג כד) והכות את מואב, לשון הווה:

מהר"ל דרוש על התורה – הקדמה

והנה חשב [משה] בדמיונו שלא יאות אליו הוספת הדיינים מפני שדבר זה נחשב כאלו הוא יוצא מקו המשפט ומדתו, כי כל זה הוא בכלל (דברים ט"ז) צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה, אשר אין לצאת ממנו אף כחוט השערה ומי יחוש וידון יותר ממשה המיוחס לכך אין עוד מלבדו. אבל יתרו אשר שמו נאה לו והוא נאה לשמו כאשר זכרנו שיעור מספיק, העלה בדעתו כיון שלא יוכל משה לעמוד בזה שיהא דן כל היום מבקר עד ערב, ראוי להוסיף דיינים ולהתלבש במדת יוצרו, אשר ראינו כי הוא יתי' בשעה שעלה לפניו במחשבה לברוא את עולמו במדת הדין וראה שאין העולם יכול להתקיים בו ויתר ושיתף מדת הרחמים עמו. וכבר שמענו גם ראינו ממאי דכתיב בענין (שמות י"ח) ויעמוד העם על משה מן הבקר עד הערב כי הדיין כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כידוע מאמרם ז"ל בשבת (דף י') כתיב הכא מן הבקר עד הערב וכתיב התם (בראשית א') ויהי ערב ויהי בקר וכו'. ואמר יתרו כי ג"כ בזה כאשר אי אפשר למשה לעמוד בשורת הדין הראוי היותו יושב בדין לבדו תמיד, יתכן לשתף המדה שאינה ע"פ דין גמור דהיינו להוסיף דיינים ודבר זה הוא יתר על עיקר הדין, ולכך נתייחסה עצה זאת ליתרו בהחלט.